

Een complete laat 18^e-eeuwse Chinese vuurwerkkast ook wel illumineerkast of feux pyriques

c. 1790-1800

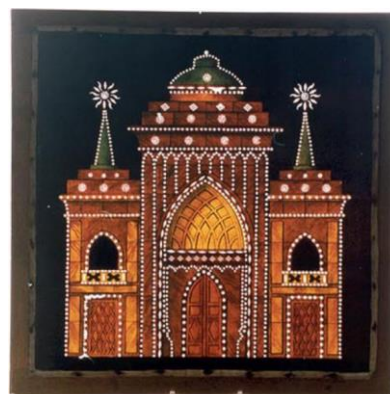
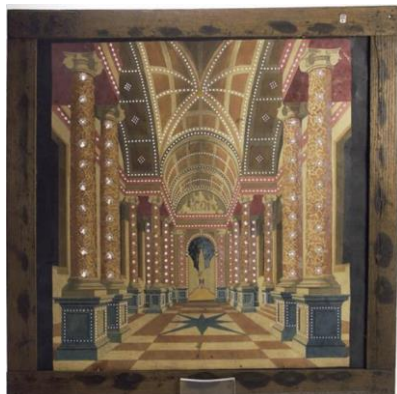
origineel uurwerk vervaardigd door Hendrik Hen
21 originele vuurwerkplaten van 58 x 58 cm en 6 glazen schijven
maker van het meubel onbekend

Het materiaal bestaat hoofdzakelijk uit hout; mahonie en eiken
en is afgewerkt met messing sloten.

De maten zijn 170 cm hoog x 68 cm breed en 46 cm diep.

Collectie: Speelgoedmuseum / Museum De Waag Deventer

Aangekocht in 1971 met steun van de Vereniging Rembrandt

Achtergronden bij het stuk

Deze prachtige laat 18e-eeuwse kast werd in 1971 dankzij de steun van de Vereniging Rembrandt aangeschaft. In 2021 werd de kast gerestaureerd wederom met financiële hulp van de *Vereniging Rembrandt* en het *VriendenLoterij Restauratiefonds*.

Sinds lange tijd is de illumineerkast of Chinese vuurwerkkast deel van de vaste opstelling van het Speelgoedmuseum en illustreert het de bezoeker het familie-amusement van de elite rond 1800.

De vuurwerkkast is voor het museum een topstuk waarmee de collectie een unicum in beheer heeft. Kenners in het veld van optica onderschrijven de bijzonderheid dat dit relatief grote exemplaar in de Deventer collectie wordt bewaard. Er zijn landelijk zeer weinig van deze kasten bekend. Deventer heeft als een van de weinige musea een dergelijke vuurwerkkast inclusief de bijhorende platen en uurwerk in haar collectie, het formaat van de platen en de kast is uitzonderlijk. De ensemblewaarde van het gesigioneerde uurwerk, de kast en de grote reeks platen en glazen is daarom ook zeer groot.

De naam Chinese vuurwerkkast is afgeleid van het feit dat de kast de illusie geeft van sprankelende lichtbeelden. Het effect van ‘vuurwerk’ ontstaat door het draaiende rad met kleuren, het licht van de lichtbron verlicht de geperforeerde platen, waardoor een sprankelend lichteffect ontstaat. De aanduiding Chinees slaat juist op de illusie van vuurwerk en niet op de makelij of origine van de kast.

De bijzondere vuurwerkplaten tonen scènes uit o.a. *Die Zauberflöte* van W.A. Mozart, wat op zich ook al een bijzonderheid is. Met name het buitengewone grote formaat van de vuurwerkplaten (58 x 58 cm) en dus ook de omvangrijke kast met zijn gesigioneerde mechaniek maken dat het stuk voor onze collectie een waar topstuk is. In het naslagwerk *Dutch Perspectives: 350 Years of Visual Entertainment* van Annet Duller en Willem Albert Wagenaar wordt ook deze Deventer vuurwerkkast beschreven.

De situatie voor de behandeling:

De restauratoren van de firma Hekkers en van 't Spijker hebben het meubel nagelopen en voor de reeks behandelpunten een plan van aanpak gemaakt. Het doel was om ten eerste uit te gaan van een conserverende restauratie die reversibel is. Een tweede doelstelling was om het meubel weer zo veel mogelijk in de originele staat terug te brengen. In de tussenliggende decennia zijn immers oude en kleine herstelacties uitgevoerd die men inmiddels niet meer zo zou opleveren. Waar het kon en verantwoord was zijn deze oude restauraties teruggebracht tot de originele staat.

De kast had diverse plekken met losgelaten en ontbrekende fineer. Maar ook de constructie werd verbeterd, zo waren er enkele losse rekeinden. Deze verbindingen zorgen voor de stijfheid van de kast en moesten daarom weer hersteld en verlijmd worden. Al met al was de beoogde behandeling een redelijk omvangrijke. Na afronding zou deze kast weer in volle luister kunnen stralen. Het behandelplan is besproken met twee externe conservatoren;

Dhr. Paul van Duin: Head of Furniture Conservation van het Rijksmuseum en Johan de Haan: Hoofd Kennis en Collectie van Paleis 't Loo.

Na akkoord en verdere afstemming met de restaurator kon er gestart worden met de restauratie.

Het verslag van de behandeling:

Het meubel is vrijwel geheel gedemonteerd, waar nodig is het oude beslag tijdelijk losgehaald.

Bij de klep (in het midden) is het loszittende fineer (de zogenaamde hazen) gelijmd en zijn de delen die weg zijn aan geheeld. De gebruikte lijm is een organische vislijm.

De eerder ontstane scharniergaten werden ingevuld met massief hout, de oorspronkelijke houten nokken zijn in de originele staat teruggebracht en de kettinggaten zijn ingevuld met overeenkomstig hout.

Bij de klep onderaan is het loszittende fineer van zowel de schelp als het omliggende fineer opnieuw gelijmd. De kleine onderdelen die ontbraken zijn ingevuld.

Aan de linkerkzijde van de kast werden (bij de twee bovendeuren) de schroefgaten van de scharnieren ingevuld met massief houten pennen. Bij de middelste deur werd het loszittende rek-eind aan de onderzijde verlijmd, evenals het los zittende fineer. Waar nodig zijn de ontbrekende delen ingevuld. De schroefgaten van de scharnieren zijn ook hier voorzien van massief houten pennen. Datzelfde is ook gedaan bij de ontstane schroefgaten van de onderste deur. De uitgebroken plint is daarbij deels ingevuld.

Bij de overhoekse stijl aan de linkerkzijde zijn de loszittende horizontale biezen vast gezet, Hetzelfde gebeurde voor het omliggend loszittend fineer en het uitgebroken deel van de plint.

Op de voorzijde aan de bovenlijst zijn twee ontbrekende blokjes 'guttae' aangevuld met identiek en gekleurd hout.

Bij de tussenregel zijn de ontstane scharniergegaten ingevuld met massief houten pennen. Aan de plint zijn de uitgebroken delen aan de linker onderzijde opgevuld. Bij de rechter stijl zijn de loszittende lichtgele horizontale biezen gelijmd en is loszittende finer vastgezet. Het uitgebroken deel van deze plint is ingevuld.

Aan de rechterzijde bij de twee bovendeuuren zijn de schroefgaten van de scharnieren ingevuld met massief houten pennen. Op de tussenregel is ook weer het uitgebroken deel finer in originele staat teruggebracht.

Bij de middelste deur is het los zittende finer rondom de krimpnaad en langs de randen verlijmd en waar nodig zijn ontbrekende delen ingevuld. Ook deze schroefgaten zijn met massief houten pennen gevuld.

Op de tussenregel is met de losse bijgeleverde finer teruggeplaatst op de originele positie, het resterende losse finer is geplakt waar delen ontbraken. Ook bij de onderste deur zijn de oude schroefgaten ingevuld. Datzelfde is gedaan met al het loszittende finer op het dek van de kast.

Aan de achterzijde zijn op de regels en stijlen het losse finer gelijmd en waar nodig aangevuld. Het loszittende rek-eind van de linker bovendeur is aan de onderzijde gelijmd samen met het loszittende finer. De uitgebroken delen ter hoogte van de rekeinden vastgezet met warme lijm. De schroefgaten zijn ook hier ingevuld met houten pennen.

Ook bij de rechter bovendeur is het loszittende finer verlijmd en de schroefgaten gevuld met houten pennen. Op het gehele achterpaneel is het loszittende finer geplakt en waar nodig zijn de uitgebroken delen aangevuld.

Nadien is het gehele meubel ontdaan van opgebouwde smetlagen en opnieuw in de was gezet. Alle scharnieren zijn opnieuw bevestigd, de deuren teruggeplaatst en de sloten

gangbaar gemaakt. Het eerder gebruikte glas is niet oud en werd vervangen door ouder gevlakt glas dat bij benadering meer aansluit bij de oorspronkelijke periode.

VriendenLoterij Restauratiefonds

Nieuwe opstelling in de ' Wonderkamer '

De vuurwerkkast is vanzelfsprekend wederom een vast onderdeel van de vaste collectie van het Speelgoedmuseum. De vuurwerkkast krijgt hierbij een prominente plaats. De grote ontvangstzaal krijgt de bestemming van 'Wonderkamer', waar bezoekers kennis maken met de wondere wereld van het speelgoed.

Hier is de vuurwerkkast als topstuk in het bijzonder uitgelicht. De kast staat symbool voor onze uitzonderlijke verzameling optica, waar de bezoeker ook elders in het museum nader kennis van kan nemen. Met tekst en uitleg en lichtprojectie wordt de werking van de kast voor de bezoeker duidelijk. De restauratie van de kast was van groot belang om de kast in goede conditie aan het brede publiek te tonen. In de nieuwe opstelling tonen we de kast in een actief geklimatiseerde vitrine. Zo kan de relatieve luchtvochtigheid constant gehouden worden om schade door grote vochtschommelingen te vermijden.

Het Speelgoedmuseum is veel dank verschuldigd aan:

Vereniging Rembrandt
VriendenLoterij restauratiefonds
Hekkers en Van 't Spijker, Dhr. R. Westerveld en Dhr. R. Willemsen
Dhr. Paul van Duin: Head of Furniture Conservation Rijksmuseum Amsterdam
Dhr. Johan de Haan: Hoofd Kennis en Collectie Paleis 't Loo